

Ved St.prop. 196/1954 ble 1,5 mill kroner stillet til disposisjon som begynnelsesbevilgning for utbygging av Kystartilleriets del av det samlede forsvar av Andøya. (KA's samlede del var beregnet til 8 mill. kroner).

KA's rolle i dette forsvaret skulle etter retningslinjer fra FST/FO begrenses til nordre del av Andøya og det direkte forsvar av flyplassen, og hadde ingen taktisk sammenheng med de øvrige KA-anlegg i området.

I skriv av 21/2-55 fremsendte Harstad festning til GISKA og DKN en omfattende taktisk utredning om Kystartilleriets utbygging i Harstadorrådet. Festningen mente at eksisterende planer for Kystartilleriets utbygging i dette området måtte tas opp til revisjon etter at forsvaret av Andøya nå var kommet til, slik at det ble taktisk sammenheng i utbyggingen i forhold til de samlede forsvarsoppgavene i Harstadorrådet.

Som nevnt tidligere omfattet eksisterende planer for KA-utbyggingen i Harstadorrådet følgende anlegg:

- Skrolsvik ekstysk
- Sandsøy nyanlegg
- Elgsnes nyanlegg
- Bremnes nyanlegg
- Trondenesekstysk
- Stangnes ekstysk

I sin nye utredningen foreslo Harstad festning et mer fremskutt KA-forsvar som kunne delta mer direkte i forsvaret av Andøya og Andfjorden samtidig som det skapte større dybde i KA-forsvaret av Harstadorrådet.

Forslaget innebar at isteden for nyanlegg på Sandsøy, Elgsnes og Bremnes ble følgende utbygging foretatt:

- Krøttøy 3 - 28 cm. kanoner i tårn.
- 2 - 10,5 cm. kanoner i tårn.
- Grøtavær 2 - 15 cm. kanoner i tårn.
- 2 - 10,5 cm. kanoner i tårn.
- Kinneset 4 - 15 cm. kanoner i tårn.

Festningen pekte også på at ordningen ville gi gode muligheter for effektiv utnyttelse av 40,6 cm batteriet ved hjelp av ildledningsradar på de fremskutte fortene.

De påtenkte nye KA-anleggene på Sandsøy, Elgsnes og Bremnes ble altså i denne vurderingen ikke prioritert av Harstad festning. For Elgsnes vedkommende var på dette tidspunkt planene for utbygging av et 4 kanoners 10,5 cm batteri på det nærmeste ferdige.

Batteriets hovedoppgave var å forsvare sjøminefeltet og sperre innløpet gjennom Toppsundet. I planene inngikk også etablering av en asdicstasjon på Elgsnes. Kabelen til asdicsvingerne var planlagt utplassert allerede i august 1954.

Utbyggingen på Elgsnes ble imidlertid stillet i bero av GISKA ved signal til Harstad festning av 14/5-54 p.g.a. manglende bevilgninger. Planene for Elgsnes ble skrinlagt ved skriv fra GISKA 7/12-55 p.g.a. Andøya prosjektet.

For Sandsøy var også planarbeidet langt fremskredet for etablering av 1 dobbeltårn 15 cm SKC 28 (fra Karlsøy) - **bilde 8**.

En del av materiellet, bl.a. ett av dobbeltårnene var allerede overført fra Karlsøy og lagret på Sandsøy.

GISKA nedsatte også et utvalg av sakkyndige for å utrede mulighetene for å flytte et trippeltårn med 28 cm. kanoner til Krøttøy. Herfra ville batteriet kunne delta i forsvaret av Andøya.

Utvalget leverte sin innstilling 27/10-55 og konkluderte med at flytting var mulig, arbeidet ville ta 3,5 år med samlet omkostning på ca. 11 mill. kroner.

GISKA fant å måtte fraråde flytting, og begrunnet dette med:

Arbeidet med flytting ville legge beslag på altfor mye av Forsvarets tekniske kompetanse over flere år.

Anleggene (Fjell, Austråt) bør stå hvor de er i dag, hvor de kan løse viktige forsvarsoppgaver.

Flyttingen vil være en for stor økonomisk belastning for kystartilleriet og vil hemme den øvrige utbygging for sterkt.

Dermed ble Krøttøy-prosjektet skrinlagt.

Prinsipiell uenighet om KA-forsvar av Andøya.

23/4-56 tok Forsvarsstaben det standpunkt at kystartilleriforsvaret av Andøy skulle baseres på de 4 stk. 15 cm. SKC/28 i tvillingaffutasje som tidligere tilhørte Karlsøy fort.

I skriv av 4/8-56 satte ØKN ned et utvalg for å utrede visse spørsmål vedrørende forsvaret av Andøya, herunder plassering av 15 cm. batteriet.

Utvalget konkluderte med at:

15 cm. (2 tvillingstårn) batteriet plasseres i Endleten.

Iht. KA's målsetningsprogram var Grøtavær fort besluttet utbygget, i tillegg skulle det bygges et 15 cm. batteri "til samvirke med Grøtavær fort for sperring av innløpet fra Andfjorden til Toppsundet og Kvæfjorden".

Fortets plassering var til nå ikke bestemt, men Kinneset ble angitt som et mulig sted.

I målsetningsplanen ble derfor anlegget gitt navnet Kinneset fort.

SKN anså en plassering av et 15 cm. batteri på Kinneset som taktisk uriktig og foreslo i stedet et batteri på Andøya som i samvirke med Skrolsvik fort kunne dekke hele Andfjorden og samtidig bevirke en vesentlig forsterkning av forsvaret av Andøya flyplass.

ØKN uttalte i skriv til Forsvarsstaben i 1961 bl.a.:

Forsvaret av Andøya må gjøres mer effektivt ved utbygging av et tårn eller kuppelbatteri i Endletenområdet. Utbyggingen av dette batteriet må gis høyeste prioritet foran alle andre kyst-artillerianlegg i Nord-Norge.

SOK var i utgangspunktet negativ til et KA-anlegg på Andøya, men ble av Forsvarsstaben bedt om å kostnadsberegne bygging av et batteri på Andøya.

Kostnadene ble beregnet til 20-25 mill. kroner og SOK uttalte bl.a.:

De anlegg som inngår i den nåværende målsetting, må anses som et minimum for et effektivt forsvar av de indre områder. Saken har vært behandlet av Den sentrale sjefsnemd som har erklært seg enig i dette syn. SOK må derfor igjen presisere den tidligere forutsetning at KA-anlegg til forsvar av Andøya flyplass må komme i tillegg til den gjeldende målsetting.

SOK anså dessuten at et effektivt KA forsvar av Andøy ville kreve flere batterier.

Den Sentrale sjefsnemd forkastet i 1962 tanken om utbygging av KA-anlegg på Andøya utenom målsetningsplanen for Kystartilleriet.

Begrunnelsen var for store kostnader samt den begrensede rolle batteriet ville spille i forsvaret av Andøya med flyplassen.

Rekognosering av Kinneset.

Sjefen for HSA ble i 1962 beordret til å foreta en nærmere rekognosering for en eventuell utbygging av Kinneset fort, men under forutsetning av at han strengt holdt seg til den gitte målsetting -:

et fort til samvirke med Grøtavær fort for sperring av innløpet fra Andfjorden til Toppsundet og Kvæfjorden.

HSD konkluderte med at Kinneset var det beste sted taktisk sett, men ville by på administrative problemer.

Som alternativ kunne batteriet plasseres på Aase Aasen (Andøya), men bare hvis økonomiske hensyn fremtvang en slik løsning.

Utvidet rekognosering.

Med utgangspunkt i "Kystartilleriets målsetting innenfor rammen av Forsvarets langtidsplan (1964 - 68)" henvendte SOK seg i skriv av 6/1-1965 til SKN angående fullføring av utbyggingen i Nord-Norge.

For HSDs vedkommende gjaldt dette:

Kinneset fort

Kvernsundet kanonpost

hvor det ennå ikke forelå godkjente planer. Den øvrige utbyggingen i HSA var utført i.h.t. målsettingen.

Hva Kinneset fort angår påpekte SOK at rammen for utbyggingen frem til 1968 var å betrakte som fastlagt. En utbygging av kystartilleriforsvaret i en slik utstrekning at Andøya fullt ut ble inkludert kunne av denne grunn ikke anses aktuell. Målet med det nye fortet måtte derfor være å skape en effektiv sperring av Andfjorden samtidig som man i mulig utstrekning tilgodeså forsvaret av Andøya.

SKN ble bedt om å fullføre de pågående vurderingene med sikte på å finne en plassering som best mulig tilgodeså det samlede forsvar av Andfjorden.

SOK forutsatte at det var de 3 alternativene Kinneset, Aase Aasen og Endleten som først og fremst ble vurdert.

På anmodning fra SKN fremsendte HSA i skriv av 3/11-65 en omfattende betenkning om forsvaret av Andøya og Andfjordområdet.

Det fremgår her at HSA betraktet Andøya flyplass og Kasfjord/Kvæfjord som de viktigste områdene for forsvaret av Andfjord/Vågsfjordområdet. Dette fordi at om Andøya flyplass ble tatt og utnyttet av fienden ville dette skape store problemer for hele forsvaret i området, på den annen side ville egen bruk av flyplassen kunne ha avgjørende betydning for forsvaret av området.

Flyplassen på Andøya ble derfor antatt å være fiendens primære mål i området.

Det farligste alternativet for kystartilleriforsvaret av Andfjord/Vågsfjordområdet isolert sett ble ansett å være sjøinvasjon gjennom Andfjorden med fiendtlig landgang i Kasfjord/Kvæfjord området med påfølgende erobring av Harstad.

Fra dette området ville fienden lett kunne nedkjempe kystartilleriforsvaret og dermed åpne for sjøverts angrep mot Troms innland.

Begge disse viktige områdene (Andøya og Kasfjord/Kvæfjord) var imidlertid de som var svakest utbygget med stasjonære stridsmidler.

HSA påpekte at Grøtavær fort alene ikke hadde stor nok kapasitet til å hindre en sjøverts invasjon i Kasfjord/Kvæfjord området. Tilstrekkelig kapasitet kunne bare oppnås i samvirke med et annet fort (Kinneset eller Aase Aasen)

Man anså likevel at Grøtavær fort sammen med et minefelt med gunstig plassering i forhold til fortets skuddfelt ville utgjøre et adekvat minimumsforsvar mot en sjøverts invasjon gjennom indre Andfjorden mot Kasfjord/Kvæfjordområdet.

Konklusjonen ble derfor:

Med den store betydning et effektivt forsvar av Andøya flyplass ville ha for forsvaret av Andfjord/Vågsfjord området, og under forutsetning av at det skal være Kystartilleriets oppgave å bidra til sikring av flyplassen, anbefales at det nye fortet blir bygget for forsvar av Andøya flyplass.

HSA anså Endleten som den gunstigste posisjon for et fort til forsvar av Andøya flyplass.

Sjefen for Sjøforsvaret utgir sitt planleggingsgrunnlag.

I skriv av 5/4-66 sendte Sjefen for Sjøforsvaret planleggingsoppdrag for Andøy fort til direktøren for Forsvarets bygningstjeneste.

Det fremgår her at:

fortet skal bestå av 2 stk. 12,7 cm. batterier a' 3 kanoner i kasemattoppstilling.

Batteri A med skuddsektor 355 - 095 grader

Batteri B med skuddsektor 075 - 175 grader.

4 stk. 150 cm. lyskastere

6 " 40 mm. Bofors L/60

6 " 20 mm. Oerlikon

Beliggenhet - se **vedlegg 27**.

Fortet utbygges som et lukket fjellanlegg.

Fortet forutsettes beredskapsopsatt i fred med 27 befal - 126 mannskaper (uten luftvern/nærforsvar)

Fullt krigsopsatt med 47 befal - 292 mannskaper.

SOK ville gå inn for å starte arbeidene med fortet i annet halvår 1967.

Endring av planen.

Etter en del diskusjon om saken kom man imidlertid til at det var forkastelig å basere en nytt anlegg på relativt gammelt skyts. Dette ville i.h.t. planene kreve utbygging av mange enheter og dessuten være meget ressurskrevende i drift og vedlikehold.

Det ble derfor sendt en delegasjon til Sverige for å studere siste generasjon av KA-kanoner og ildledningsutstyr.

Det ble så i skriv av 24/9-68 fra SOK besluttet å foreta en rekognosering med sikte på gruppering på Andøya av:

- ett 3 kanoners 75 mm. batteri - moderne rundtskytende tårnkanoner.
- ett 2 kanoners 12 cm. batteri - moderne rundtskytende tårnkanoner.

Oppdraget til fortene skulle være:

- Delta i forsvaret av sjøtilgangen til Vågsfjord og Kvæfjord.
- Delta i forsvaret av sjøtilgangen til flyplassområdet og i strandforsvaret.
- I den grad det er forenlig med de to førstnevnte oppdrag, delta i forsvaret mot luftlandsetning og av landtilgangene til flyplassområdet.

Ildledningsutstyret skulle være E-systemet (KARI) med laser og TV.

Luftvern - lette en - manns luftvernkanoner.

Lyskaster - 150 cm.

Utbyggingen ble forutsatt gjennomført i to trinn, og med utbyggingen av 75 mm. batteriet i første trinn.

Rekognoseringsgruppen leverte sin rapport 19/11-68.

Av rapporten fremgår bl.a. anbefaling om at:

- 75 mm. batteriet grupperes i området Vest og Nord for Fiskenes - se **vedlegg 28**.
- 12 cm. batteriet grupperes i området Øst for Nakken.

Fra disse posisjonene ville fortet kunne løse sine oppdrag på en best mulig måte både i samvirke med Grøtavær fort (sperring av Andfjorden) og som støtte i forsvaret av flyplassen.

Hovedkommandoplassen ble foreslått lagt i fremskråningen av Endleten på ca. 70 m. høyde.

Man regnet ikke med å bygge et sentralt fjellanlegg. Personellet forutsattes å få underbringelse i tilknytning til sine stridsobjekter. Rekognoseringsgruppen understreket imidlertid behovet for en felles kommandoplass for hele forsvaret av Andøya med flyplassen.

Felles kommandosentral - Andøya.

7/12-68 ga Sjefen for Sjøforsvaret pålegg om å utrede nærmere spørsmålet om en felles kommandosentral for forsvaret av Andøya i forbindelse med utbygging av Andøya fort.

Utredningen forelå 17/7-69 og anbefalte en felles kommandosentral for flystasjonen og fortet i Endleten til et samlet areal på 1110 m² og til en kostnad på kr.6.1 mill.

HSDs kommentarer.

I sine kommentarer til rekognoseringsgruppens rapport anførte HSA bl.a.:

Gruppering av et lett batteri (75 mm) på Andøya samsvarer ikke med prinsippene for gruppering av kystartilleri, idet lette batterier fortrinnsvis skal nyttes i forsvar av smale innløp og farvann.

75 mm. batteriet er for lett til å ha noen særlig virkning mot mål på land, og vil dessuten på grunn av flat kulebane ikke kunne utnyttes effektivt i forsåret av flyplassen.

Videreføring av prosjektet.

I forbindelse med videreføring av "Langtidsplan for Forsvaret" - omprioriteringer av materiellanskaffelser for perioden 1969-75 fremsendte SKN 29/5-68 en kostnadsberegning for nye kanoner til Andøya fort.

2 stk. 75 mm. Tårnkanoner komplett	kr. 4,4 mill.
2 stk. 12 cm. Tårnkanoner komplett	kr. 23,0 mill.
Til sammen	<u>Kr. 27,4 mill.</u>

Utbyggingen av dette fortet ble inkorporert i "Sjøforsvarets kystartilleriplan - Plan for utbygging og modernisering av Kystartilleriet" i perioden 1969-76.

I denne planen ble imidlertid antallet 75 mm. kanoner fastsatt til 3 stykker.

24/6-69 fremsendte FBT et forprosjekt for utbygging av et 3 kanoners 75 mm. tårnkanonbatteri i området Fiskenes til en total kostnad på 13.5 mill. inklusive felles kommandosentral.

I sine kommentarer til utbyggingsplanene fastholdt HSA at:

Aktuelle deler av Andøya ikke er egnet til gruppering av lett kystartilleri.

Fiskenes anses som det beste alternativ men vil føre til store ulemper for beboerne i området.

Etter dette gikk Andøya prosjektet ut av målsettingsplanene. Årsaken var dels av økonomisk art, men også det forhold at de nye 12 cm. rundtskytende tårnkanonenes rekkevidde og ildkapasitet ville gjøre det påtenkte Kinneset fort overflødig og likevel bety en vesentlig forsterkning i forsåret av Andfjorden. Samtidig vil disse kanonene, med en gunstig plassering, kunne bidra i forsåret av Andøya.

8.8. Forsvar av Kvernsund - Sandsøysundet.

Etter fullført utbygging av fortene Sandsøy og Grøtavær, ville det oppstå en luke i det permanente forsåret som tillot fartøyer av opptil jager-størrelse å seile uhindret gjennom Kvernsundet - Sandsøysundet og inn Vågsfjorden - se **vedlegg 29**.

For å tette denne luken ble det besluttet å etablere en kanonpost i området bestående av 6 pounder (pnd.) Twin.

SOK mente at denne kanontype var forholdsvis kostbar å montere og at det kunne tenkes andre alternative kanontyper.

SKN ble bedt om å ta saken opp til ny vurdering .

HSA mente at den påtenkte kanontype - 3" eller 6 pds. Twin, var for lette og at det ville bli en altfor kostbar løsning p.g.a. grunnervervelser og betydelige anleggskostnader.

HSA anbefalte derfor mobile stridsmidler som kunne baseres på Sandsøy fort og utgrupperes i feltmessige stillinger ved behov.

I disse trange farvannene mente HSA at 106 mm. rekylfrie kanoner eller styrte raketter av type SS 11/SS 12 var hensiktsmessige og langt billigere enn kasematterte kanoner. SKN støttet HSA's anbefaling.

I skriv av 21/2-66 til SKN bestemte imidlertid SOK at bruk av mobile stridsmidler i et stasjonært forsvarsoppdrag ikke var akseptabelt. Etter fornyet vurdering hadde imidlertid SOK kommet frem til at det kunne være mulig å disponere en 10,5 cm. SKC/32 kanon til formålet og bestemte at HSA skulle rekognosere med henblikk på en kanonpost med denne kanonen.

HSA fremsendte sin rekognoseringsrapport 14/4-66 som konkluderte med at kanonposten burde plasseres på Nordsand.

HSA påpekte at dette ville medføre store bruksmessige ulemper, betydelige ulemper for befolkningen og uforholdsmessige store utgifter til ervervelse av grunn. Avsnittet ba om at bruk av rekylfrie kanoner (106 mm.) ble vurdert på nytt.

I skriv av 12/1-67 ga SOK oppdrag til FBT for planlegging av fortifikatoriske arbeider til kanonposten.(Kvernsund)

I oppdraget fremgår bl.a.:

Kanonpostens oppgave.

Hindre fiendtlige fartøyer som kommer gjennom Kvernsundet å trenge inn gjennom Sandsøysundet.

Bekjempe landstigningsforsøk mot Sandsøyas nord-vestre område.

Kanonposten skal bestå av:

1 stk. 10,5 cm. SKC/32 i paddeskjoldoppstilling.

1 stk. 150 cm lyskaster.

1 stk. 40 mm. Bofors L/60.

2 stk. mitraljøser.

Posisjon:

10,5 cm. kanonen plasseres på Hjellnespynten (Nordsand).

Organisasjon:

Kanonposten organiseres som et fremskutt ledd av Sandsøy fort.

FBT,s kostnadsoverslag var på Kr. 710.000,- ekskl. grunnervervelse. I skriv av 22/3-1968 meddelte Sjefen for Sjøforsvaret at det ikke var plass på investeringsbudsjettet for Kvernsundet kanonpost før tidligst 1969. Kanonposten gikk deretter ut av utbygningsplanene.